

Załącznik nr 2
do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego

dr Michał Balcerzak, adiunkt
Katedra Praw Człowieka
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Mikołaja Kopernika

Toruń, dnia 31 grudnia 2013 r.

AUTOREFERAT
przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych

1. Imię i nazwisko:

Michał Balcerzak

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe:

Doktor nauk prawnych, stopień nadany uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu z dnia 20 marca 2007 r.

Tytuł rozprawy doktorskiej: „Precedens w prawie międzynarodowym praw człowieka”.

Promotor: Prof. dr hab. Tadeusz Jasudowicz

Recenzenci: Prof. dr hab. Cezary Mik (UKSW), Prof. dr hab. Janusz Symonides (UW)

Dyplom *Międzynarodowego Instytutu Praw Człowieka (Institut International des Droits de l'Homme)* w Strasburgu, uzyskany 30 lipca 2004 r., po złożeniu egzaminów dyplomowych.

Magister prawa, dyplom uzyskany na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (28 maja 2003 r.); tytuł pracy magisterskiej: „Prawo do skutecznego krajowego środka prawnego – standard europejski oraz jego implikacje dla prawa i praktyki polskiej”.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych:

2007 - adiunkt w Katedrze Praw Człowieka, WPiA UMK

2004-2007 asystent w Katedrze Praw Człowieka, WPiA UMK

2003-2004 asystent w Katedrze Praw Człowieka i Prawa Europejskiego, WPiA UMK

4. Wskazanie osiągnięcia, o którym mowa w art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki:

Michał Balcerzak, „Odpowiedzialność państwa-strony Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Studium prawnomiędzynarodowe”, Wydawnictwo TNOiK, Toruń 2013, ss. 345. [monografia]

Omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania:

Przedstawiana monografia dotyczy odpowiedzialności prawnomiędzynarodowej państwa w związku ze zobowiązaniami wynikającymi z Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności ("EKPC", "Konwencja"). Punktem odniesienia dla prowadzonych rozważań i jednocześnie podstawowym problemem badawczym są zasady odpowiedzialności państwa w prawie międzynarodowym publicznym. Intencją autora była teoretyczna analiza zasad odpowiedzialności państw-stron EKPC w świetle ogólnych zasad prawa o odpowiedzialności państwa. Znaczenia prawa o odpowiedzialności państw dla porządku prawnomiędzynarodowego nie trzeba specjalnie uzasadniać. Opracowane przez Komisję Prawa Międzynarodowego ONZ i przedstawione w 2001 r. *Artykuły o odpowiedzialności międzynarodowej państw za akty międzynarodowo bezprawne* są w zgodnej opinii doktryny uważane za refleks prawa zwyczajowego (nawet jeśli ta teza nie dotyczy wszystkich postanowień *Artykułów KPM*). Odnotujmy natomiast, że prawo o odpowiedzialności międzynarodowej *sensu largo* obejmuje także odpowiedzialność podmiotów niepaństwowych, w tym organizacji międzynarodowych i jednostek. Nieco bardziej dyskusyjna i pozostająca w sferze rozważań doktrynalnych (oraz norm typu *soft-law*) jest kwestia odpowiedzialności korporacji transnarodowych.

Znaczącym postępowaniem w prawie o odpowiedzialności międzynarodowej *sensu largo* było przyjęcie przez KPM *Artykułów o odpowiedzialności organizacji międzynarodowych* w 2011 r. oraz rozwój normatywny międzynarodowej odpowiedzialności karnej. Każdy ze wspomnianych wyżej rodzajów odpowiedzialności międzynarodowej ma konotacje z ochroną praw człowieka. Ożywiona debata doktrynalna dotyczy między innymi postulatów zwiększenia odpowiedzialności organizacji międzynarodowych za przestrzeganie tych praw,

włącznie z możliwością wywodzenia odpowiedzialności organizacji w sensie prawnym. W odniesieniu do odpowiedzialności jednostek w prawie międzynarodowym nie sposób nie wspomnieć o dążeniach do skutecznego ścigania sprawców poważnych naruszeń praw człowieka, włącznie z ich osądzaniem przed międzynarodowymi trybunałami karnymi.

Odpowiedzialność państw-stron EKPC może wydawać się pozornie zagadnieniem stosunkowo prostym, skoro traktaty z dziedziny praw człowieka stanowią część międzynarodowego porządku prawnego i źródło zobowiązań międzynarodowych, a więc także prawną podstawę odpowiedzialności międzynarodowej. Tymczasem niebagatelne problemy zaczynają pojawiać się przy próbie scharakteryzowania modelu tej odpowiedzialności w zestawieniu z zasadami ogólnymi prawa o odpowiedzialności państwa. Czy normy Konwencji tworzą „własny”, odrębny system odpowiedzialności znany w orzecznictwie międzynarodowym i doktrynie jako *self-contained regime*? W jakiej relacji znajduje się reżim ogólny odpowiedzialności państwa i reżim stworzony na podstawie EKPC? Czy i ewentualnie w jakim zakresie model odpowiedzialności na podstawie EKPC powinien być uzupełniany normami ogólnymi, wyrażonymi w *Artykułach o odpowiedzialności państwa* opracowanych przez Komisję Prawa Międzynarodowego? Doniosłość problematyki odpowiedzialności państwa na podstawie EKPC wynika m.in. z potrzeby jednoznacznego ustalenia, czy system EKPC jest strukturalnie odmienny od reżimu ogólnego, a jeśli tak, w jakiej relacji znajduje się w stosunku do zasad ogólnych?

Autor pracy zdecydował się skoncentrować na systemie Europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Decyzja ta została podyktowana przekonaniem o pierwszoplanowej roli EKPC w europejskim systemie ochrony praw człowieka, jak również specyficzną ewolucją i cechami systemu kontroli stworzonego na podstawie tego traktatu. Chodzi tu zwłaszcza o specyficzną pozycję jednostki mającej bezpośredni dostęp do regionalnego sądu międzynarodowego, a także bardzo aktualne przemiany w reżimie odpowiedzialności państwa. Autor wyraża przekonanie, że to właśnie konstrukcja odpowiedzialności międzynarodowej państwa-strony Konwencji jest kluczem do zrozumienia ewolucji systemu kontrolnego, począwszy od lat pięćdziesiątych XX wieku aż do współczesności.

Podstawowy wniosek, jaki płynie z przeprowadzonej analizy, można sformułować następująco: zasady odpowiedzialności międzynarodowej za naruszenie EKPC nie odbiegają w sposób istotny od zasad w reżimie ogólnym prawa międzynarodowego, mimo szeregu ważnych norm o charakterze *lex specialis*, zwłaszcza w dziedzinie wywodzenia

odpowiedzialności. Zasady ogólnego reżimu stosują się do konstrukcji odpowiedzialności na podstawie EKPC w zakresie, w jakim nie ma zasad szczególnych i właściwych tylko dla tego reżimu traktatowego. Konwencja europejska zawiera bardzo niewiele wyrażonych *expressis verbis* zasad odpowiedzialności państw-stron w rozumieniu norm drugiego rzędu. Znamienny jest przy tym fakt, iż termin „odpowiedzialność” nie pojawia się ani razu w tekście EKPC. Nie oznacza to jednak, że zasady odpowiedzialności państwa są niejasne lub niesprecyzowane. Ich katalog należy konstruować w oparciu o powszechne prawo odpowiedzialności międzynarodowej państwa w zestawieniu z normami o charakterze *lex specialis*.

Mimo iż orzekanie o odpowiedzialności państw-stron Konwencji stanowi *ratio existendi* Trybunału strasburskiego, w jego orzeczeniach rzadko pojawia się terminologia używana w prawie o odpowiedzialności międzynarodowej państwa. Nieliczne – chociaż podkreślmy, coraz częstsze – są odwołania do *Artykułów KPM o odpowiedzialności międzynarodowej państwa*. Trybunał w ciągu dekad wypracował nie tylko „niezależną” terminologię związaną z ustalaniem odpowiedzialności państwa, lecz *de facto* „odkodował” jej zasady w tych obszarach, w których stwierdził deficyt regulacji traktatowej. Biorąc pod uwagę, że normy Konwencji określają w miarę precyzyjnie zasady odpowiedzialności państwa głównie w odniesieniu do postępowania skargowego, rola Trybunału musiała polegać na „uzupełnieniu” katalogu zasad odpowiedzialności za naruszenie Konwencji. Jednak wyroki Trybunału nie stanowią źródła i podstawy odpowiedzialności państwa. Powoduje ją natomiast przypisywalny państwu akt międzynarodowo bezprawny, powstały wskutek naruszenia zobowiązania międzynarodowego. Trybunał może stwierdzić (ustalić) odpowiedzialność, gdy ma do tego okazję, tj. kiedy rozstrzyga zarzuty naruszenia Konwencji wniesione w drodze skargi indywidualnej i międzypaństwowej. Zważywszy na wyłączenie pozakonwencyjnych sposobów rozstrzygania sporów pomiędzy stronami Konwencji (*vide art. 55 EKPC*), jest mało prawdopodobne, aby w dziedzinie odpowiedzialności międzynarodowej państw-stron EKPC orzekał inny organ niż Trybunał.

Zasady odpowiedzialności międzynarodowej państwa z tytułu naruszenia zobowiązań zawartych w Konwencji pozostają zwykle w cieniu problemów o charakterze materialnoprawnym. Ujawniają się jednak z całą mocą, gdy ustalenie odpowiedzialności państwa-strony EKPC nie jest „oczywiste” w związku z charakterem naruszenia bądź wątpliwościami co do przypisania działania państwu. W każdej natomiast sprawie, w której dochodzi do stwierdzenia naruszenia Konwencji, niebagatelne znaczenie ma sprecyzowanie treści odpowiedzialności państwa, w tym zwłaszcza obowiązków reparatornych. Kwestia

skutków odpowiedzialności państwa za naruszenie Konwencji nie ogranicza się do uznaniowego i subsydiarnego orzekania przez Trybunał na podstawie artykułu 41 Konwencji. Treść odpowiedzialności państwa-strony Konwencji wynika z zasad obowiązujących w reżimie ogólnym odpowiedzialności międzynarodowej, recypowanych i implementowanych w orzecznictwie Trybunału strasburskiego. Treścią tej odpowiedzialności jest zatem między innymi obowiązek zaprzestania naruszenia ciągłego, pierwszeństwo restytucji, środki reparacyjne o charakterze pieniężnym, a także coraz częściej wskazywane środki o charakterze niepieniężnym – zarówno indywidualne, jak i przyjmujące postać tzw. środków ogólnych.

Poniżej zamieszczone jest zwięzłe omówienie zawartości monografii:

Rozdział I pracy dotyczy inspiracji autora oraz problemów badawczych poruszanych w książce, jej przedmiotu i treści, a także uwagi o metodach badawczych i orzecznictwie międzynarodowym. Rozdział II omawia wstępne kwestie dotyczące odpowiedzialności międzynarodowej państwa. Rozpoczyna się od rozważań na temat obecności zagadnienia odpowiedzialności w filozofii i teorii prawa. Nie ma wątpliwości, że pojęcie „odpowiedzialności” jest wieloznaczne i wykracza poza ramy dyskursu prawniczego. Koncepcja odpowiedzialności może być uważana za zasadniczą dla każdego systemu normatywnego. Odpowiedzialność postrzega się jako prawną i systemową reakcję na sytuację sprzeczności ze zobowiązaniami zaciągniętymi przez podmiot prawa. Trudno wyodrębnić holistyczną koncepcję odpowiedzialności obejmującej wszystkie dziedziny dogmatyki prawa z uwagi na ich dywersyfikację i wielość modeli odpowiedzialności. Można natomiast wyodrębnić filozofię odpowiedzialności państwa, aczkolwiek rozwinęła się ona dużo później w porównaniu z filozofią odpowiedzialności jednostki.

Mimo iż zagadnienie skutków naruszenia prawa narodów było obecne już w pracach „wczesnych” autorów (F. de Vitoria, F. Suarez, J. Bodin and H. Grocjuusz), dopiero w XIX wieku stworzono podstawy współczesnej koncepcji odpowiedzialności państwa. Wiodącą rolę w tym zakresie przypisuje się Dionisio Anzilottiemu, który przyjął, że akt międzynarodowo bezprawny prowadzi do nowego stosunku prawnego pomiędzy państwem, któremu można przypisać ten akt i które jest zobowiązane do reparacji, a państwem, wobec którego istniało naruszone zobowiązanie i które może domagać się reparacji. Rozdział II odnosi się także do doktrynalnego i orzeczniczego rozwoju prawa o odpowiedzialności państwa, a także wysiłków kodyfikacyjnych podejmowanych w tym obszarze zarówno przed, jak i po II wojnie światowej. Syntetycznie omówiono prace prowadzone przez Komisję Prawa Międzynarodowego nad zagadnieniem odpowiedzialności. Warto odnotować, że temat ten był obecny w planie

działań Komisji przez ponad czterdzieści lat, do momentu ich zakończenia w 2001 r. Pozostałe rozważania w tym rozdziale dotyczą odpowiedzialności państwa za naruszenia praw człowieka oraz miejsca jednostki w prawie o odpowiedzialności państwa. Ostatni podrozdział książki podnosi kwestię „reżimów zamkniętych”, przedstawiając argumenty na rzecz tezy, że system Konwencji, w tym jej model odpowiedzialności państwa, nie pozwala na przypisanie mu charakteru zamkniętego. Wręcz przeciwnie, podstawy i zasady odpowiedzialności państw-stron Konwencji pozostają w wyraźnym związku z reżimem ogólnym.

Rozdział III dotyczy naruszenia zobowiązania jako elementu aktu międzynarodowo bezprawnego. Po streszczeniu właściwych części *Artykułów KPM* w odniesieniu do definicji „naruszenia” (art. 12), jego mocy wiążącej (art. 13) i aspektów temporalnych (art. 14-15), autor omawia typologie naruszeń zobowiązań na podstawie EKPC. Należy mieć na względzie, że Konwencja jest nie tylko źródłem zobowiązań materialnoprawnych dotyczących praw i wolności człowieka (rozdział I Konwencji i protokoły dodatkowe), lecz także przewiduje zobowiązania o charakterze proceduralnym. Dalsze refleksje w rozdziale III obejmują podział na zobowiązania pozytywne i negatywne, a także zobowiązania rezultatu i starannego działania. Przedmiotem badań była także kwestia tego, czy reżim Konwencji zawiera pojęcie „poważnego naruszenia praw człowieka”, używanego w różnych znaczeniach w prawie międzynarodowym praw człowieka. Autor wywodzi, że chociaż Konwencja nie przewiduje „kwalifikowanej” postaci odpowiedzialności państwa zależnie od ciężaru naruszenia, Trybunał stosował tę koncepcję dla podkreślenia poważnego charakteru stwierdzonego naruszenia. Inne znaczenie terminu „poważne naruszenie praw człowieka” można odnaleźć w Wytycznych Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie zwalczania bezkarności sprawców poważnych naruszeń praw człowieka (przyjętych w 2011 r.). Refleksje na temat „poważnego charakteru” naruszenia są także prowadzone w kontekście specjalnego reżimu odpowiedzialności przewidzianego w *Artykułach KPM* w przypadku „poważnych naruszeń norm bezwzględnie obowiązujących powszechnego prawa międzynarodowego” (art. 40-41 *Artykułów KPM*).

Rozdział III obejmuje także temporalne aspekty naruszeń Konwencji, włącznie z analizą koncepcji „naruszeń ciągłych”, a także akumulacji naruszeń prowadzących do „praktyki niezgodnej z Konwencją”. Zdaniem autora, orzecznictwo Trybunału na temat temporalnych aspektów naruszenia Konwencji zasadniczo odzwierciedla rozwiązanie przyjęte w *Artykułach KPM*, mimo że w niektórych orzeczeniach na ten temat można zauważyć brak spójności i konsekwencji. Dotyczy to w szczególności orzeczeń Trybunału w sprawach, które miały

swój początek przed wejściem w życie Konwencji wobec danego państwa-strony, a kwestie na podstawie EKPC wyniknęły w związku z następstwami tych spraw (w szczególności chodzi o obowiązek prowadzenia śledztwa zgodnie ze standardami art. 2 i 3 Konwencji).

W rozdziale IV podejmowany jest problem „przypisania” aktu międzynarodowo bezprawnego jako przesłanki wystąpienia odpowiedzialności państwa. Podobnie jak w poprzednim rozdziale, wywody rozpoczynają się od wskazania zasad ogólnych zawartych w *Artykułach KPM*. Następnie wywód koncentruje się na modelu odpowiedzialności na podstawie Konwencji, przyjmując systematykę modelu ogólnego, tzn. omawiając kwestię „przypisania” w odniesieniu do organów państwa, osób wykonujących elementy władztwa państwowego, a także osób lub organów działających na podstawie instrukcji, kierownictwem lub kontrolą państwa. Inne problemy poruszone w rozdziale IV dotyczą działania państw-stron podejmowane go w związku ze zobowiązaniami wynikającymi z członkostwa w organizacji międzynarodowej. Jednym z kluczowych aspektów jest tu problem wypełniania zobowiązań na podstawie EKPC w toku działań wymagalnych na podstawie wiążących rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ. Można stwierdzić, że Trybunał okazywał gotowość do przypisania takich działań państwom-stronom i ustalania odpowiedzialności niezależnie od tego, że działania te były podejmowane dla wykonania rezolucji RB ONZ. Take stanowisko budzi pewne obawy, ponieważ może podważać pierwszeństwo zobowiązań na podstawie Karty Narodów Zjednoczonych.

Końcowe uwagi w rozdziale IV związane są z problemem przypisania działania państwom-stronom oraz Unii Europejskiej, po spodziewanym przystąpieniu UE do Konwencji. Projekt *Porozumienia w sprawie przystąpienia UE do EKPC* zawiera specyficzną konstrukcję „współprzypisania”, tj. „mechanizm współpozwania”. Ma on znosić ewentualne trudności co do przypisywania działań sprzecznych ze zobowiązaniami na podstawie EKPC, które obejmują Unię Europejską i/lub państwa członkowskie. Przystąpienie UE do Konwencji prowokuje także do postawienia pytania, czy zasady odpowiedzialności Unii zostały wyczerpująco wyrażone w projekcie *Porozumienia o przystąpieniu*, czy też istnieją w tym zakresie „białe plamy”, które należałoby wypełnić ogólnymi zasadami odpowiedzialności organizacji międzynarodowych. Autor zajmuje stanowisko, iż *Porozumienie o przystąpieniu* jest niekompletne, jeśli chodzi o normy drugiego rzędu dotyczące odpowiedzialności UE. Należy oczekiwać – tak jak w przypadku odpowiedzialności państw-stron – że Trybunał będzie stosował zasady ze swojego orzecznictwa *mutatis mutandis* do Unii Europejskiej – także w sferze norm drugiego rzędu.

W rozdziale V przedmiotem analizy są okoliczności wyłączające bezprawność wskazane w *Artykułach KPM*. Można przyjąć, że niektóre z tych okoliczności nie stosują się w przypadku reżimu odpowiedzialności na podstawie EKPC (tj. samoobrona i przeciwśrodk). Zagrożenie życia jako okoliczność wyłączająca bezprawność została poddana analizie w kontekście art. 2 ust. 2 Konwencji, który przewiduje, że „absolutnie konieczne” użycie siły skutkujące pozbawieniem życia nie powoduje naruszenia art. 2 Konwencji, jeśli zostało podjęte „w obronie każdej osoby przed bezprawną przemocą”. Należy wyrazić pogląd, że chociaż art. 2 ust. 2 (a) wyraża koncepcję „zagrożenia życia”, zawiera on raczej normę pierwszego niż drugiego rzędu.

Uwagi zawarte w rozdziale V dotyczą także porównania koncepcji *force majeure* oraz „konieczności” w artykułach 23 i 25 *Artykułów KPM* z koncepcją „konieczności” zawartą w art. 15 ust. 1 Konwencji (możliwość derogacji niektórych zobowiązań na podstawie EKPC „w zakresie ściśle odpowiadającym wymogom sytuacji” w czasie wojny lub innego niebezpieczeństwa publicznego). Wyrażono tezę, że nie można postawić znaku równości pomiędzy sytuacją „konieczności” w rozumieniu *Artykułów KPM* a analogiczną koncepcją w artykule 15 ust. 1 Konwencji. Mimo podobieństw w kontekście aksjologicznym i funkcjonalnym, koncepcja konieczności z art. 15 Konwencji pozwala na tymczasowe zawieszenie stosowania zobowiązań państwa-strony Konwencji w ściśle określonych granicach i *a priori* wobec aktów uznanych (w innych okolicznościach) za bezprawne w świetle EKPC. Natomiast podnoszenie „konieczności” jako okoliczności wyłączającej bezprawność na podstawie *Artykułów KPM* nie wpływa na zakres zobowiązań państwa-naruszyciela.

Rozdział VI dotyczy wywodzenia odpowiedzialności państwa na podstawie EKPC. W tym zakresie reżim Konwencji oparty jest o normy mające status *lex specialis* wobec ogólnego reżimu odpowiedzialności państwa. Rozdział ten nie omawia szczegółowo procedur stosowanych przed Trybunałem, lecz koncentruje się na tym, kto może podnosić odpowiedzialność państwa na podstawie Konwencji. Stąd też analiza dotyczy podmiotów posiadających *locus standi* przed ETPC.

Ostatni rozdział pracy dotyczy treści odpowiedzialności państwa za naruszenie zobowiązań na podstawie EKPC. Autor wyraża pogląd, że nie należy wykluczać zastosowania reżimu ogólnego odpowiedzialności w stosunku do skutków odpowiedzialności państw-stron Konwencji. Zważywszy na fakt, że art. 41 Konwencji nie zawiera ram prawnych co do treści odpowiedzialności państwa za naruszenie EKPC, należy przyjąć, że zasady te zostały

wywiedzione w orzecznictwie Trybunału. Analiza orzecznictwa pozwala wywnioskować, że zasady te nie różnią się od zasad ogólnych w zakresie, w jakim uznają pełną restytucję (*restitutio in integrum*) za pierwszoplanową konsekwencję odpowiedzialności państwa. System EKPC uwzględnia także obowiązek zaprzestania naruszenia ciągłego jako bezpośredni skutek ustalenia odpowiedzialności państwa. Rozdział VII zawiera szczegółową analizę art. 41 Konwencji, ponieważ to postanowienie tworzy podstawę prawną orzekania przez Trybunał zarówno o odszkodowaniu, jak i zadośćuczynieniu. W rozdziale omówiono także przykłady skonkretyzowanego określenia przez Trybunał treści odpowiedzialności państwa, także co do obowiązków pozostających poza ramami art. 41.

Analizując treść odpowiedzialności państwa za naruszenie EKPC ważne jest podkreślenie roli Komitetu Ministrów jako organu nadzorującego wykonanie wyroków i decyzji Trybunału. Autor wyraża pogląd, że sposób wykonywania przez Komitet Ministrów swoich funkcji na podstawie art. 46 ust. 1 Konwencji obejmuje *de facto* konkretyzację konsekwencji naruszenia EKPC, zwłaszcza poprzez nadzór nad wykonywaniem przez państwo odpowiedzialne „środków ogólnych”. Obowiązki państwa odpowiedzialnego w tym względzie mieszczą się w formule zobowiązania do niepowtarzania aktów bezprawnych.

Rozdział VII obejmuje także rozważania na temat obecności „prawa do reparacji” ofiar naruszeń praw człowieka w powszechnym prawie międzynarodowym. Autor wyraża tezę, że mimo powszechnego uznania prawa do środka prawnego w krajowych i międzynarodowych systemach ochrony praw człowieka, jak również rozwoju standardów typu *soft-law*, powszechne prawo międzynarodowe nie zawiera współcześnie wyraźnej normy, która gwarantowałaby jednostce prawo do reparacji w każdym przypadku naruszenia jej praw przez państwo. Jak dotąd brak wystarczającej praktyki państw oraz *opinio iuris* dla uznania, że taka norma wykształciła się w międzynarodowym prawie zwyczajowym. Nie można natomiast wykluczyć istnienia tendencji w tym kierunku.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

- Szczegółowy wykaz moich publikacji zawiera załącznik nr 4 do wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego (s. 1-4). Dorobek ten obejmuje autorstwo monografii, współautorstwo podręcznika („Prawa człowieka i ich ochrona. Podręcznik dla studentów prawa, administracji i europeistyki”, wyd. II, Toruń 2010), autorstwo 14 artykułów w czasopismach i pracach zbiorowych opublikowanych po uzyskaniu stopnia naukowego doktora i 10 artykułów przed uzyskaniem tego stopnia, autorstwo i redakcja tłumaczeń dokumentów międzynarodowych i zbiorów orzecznictwa, współredakcja i autorstwo 25 haseł w „Leksykonie ochrony praw człowieka” (Warszawa 2010), autorstwo 5 opublikowanych referatów pokonferencyjnych w języku angielskim, a także kilku recenzji i opracowań o charakterze popularyzatorskim.
- Poza zagadnieniem odpowiedzialności międzynarodowej państwa – które w latach 2008-2013 stanowiło podstawowy obszar moich badań naukowych – moje osiągnięcia naukowo-badawcze prezentowane w załączniku nr 4 dotyczą w szczególności prawa międzynarodowego praw człowieka, a także działalności organizacji międzynarodowych i organów sądowych w tej dziedzinie. Bliska jest mi perspektywa postrzegania ochrony praw człowieka przede wszystkim jako dynamicznie rozwijającej się gałęzi publicznego prawa międzynarodowego, która wywołuje daleko idące skutki w krajowych porządkach prawnych. Skutki te są w szczególności widoczne w związku z oddziaływaniem orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (zob. na ten temat: *Oddziaływanie wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sferze inter partes i erga omnes*, [w:] A. Śledzińska-Simon, M. Wyrzykowski (red.), *Precedens w polskim systemie prawa*, Warszawa 2010, s. 163-186; *Znaczenie i wpływ orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka na praktykę polskiego wymiaru sprawiedliwości*, [w:] T. Bąkowski i inni (red.), *Orzecznictwo w systemie prawa*, Warszawa 2008, s. 39-59 (wspólnie z S. Sykuną).
- W sensie badawczym interesuje mnie zarówno systemowe i teoretyczne spojrzenie na obecność praw człowieka w prawie międzynarodowym, jak i praktyczna analiza tej obecności odzwierciedlonej w rozstrzygnięciach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Do opracowań teoretyczno-porównawczych zaliczyłbym m.in. artykuły pt. *Międzynarodowa ochrona praw człowieka a pluralizm prawny – wybrane aspekty*, [w:]

- D. Bunikowski, K. Dobrzeński (red.), *Pluralizm prawny. Tradycja, transformacje, wyzwania*, Toruń 2009, s. 77-95 oraz *Korupcja jako zagrożenie dla społeczności międzynarodowej i praw człowieka*, [w:] J. Symonides (red.), *Świat wobec współczesnych wyzwań i zagrożeń*, Warszawa 2010, s. 534-547. Opracowania analityczne na tle orzecznictwa strasburskiego w moim dorobku dotyczą m.in. zasady *nullum crimen sine lege* w kontekście ścigania zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości, prawa do obrony w zderzeniu z postulatem ochrony małoletnich pokrzywdzonych przed wtórną wiktymizacją, immunitetu jurysdykcyjnego państwa i organizacji międzynarodowych, zakresu ochrony życia seksualnego człowieka (zob. załącznik nr 4, cz. I.C).
- Znaczny wpływ na moje zainteresowania naukowo-badawcze miały doświadczenia związane z pracą doradczą i ekspercką, w tym zwłaszcza w ramach współpracy z Ministerstwem Spraw Zagranicznych (2003-2009). Udział w grupach roboczych Rady Europy przygotowujących projekty rezolucji (rekomendacji) Komitetu Ministrów stanowił inspirację dla badań nad specyfiką i znaczeniem tego typu aktów prawnych (zob. na ten temat: *Zalecenia Komitetu Ministrów Rady Europy jako forma pozatraktatowej działalności normatywnej i harmonizującej w dziedzinie praw człowieka*, [w:] I. Głuszyńska, K. Lankosz (red.), *Rada Europy – 60 lat na rzecz jedności europejskiej*, Bielsko-Biała 2009, s. 6-25; a także: *Standardy Rady Europy w zakresie ochrony ofiar aktów terrorystycznych*, [w:] K. Liedl i inni (red.), *Polityczne metody zwalczania terroryzmu*, Toruń 2006, s. 25-52). *Notabene* problematyka terroryzmu interesowała mnie także w kontekście międzynarodowego prawa humanitarnego (zob. na ten temat: *Terroryzm a międzynarodowe prawo humanitarne – kilka refleksji*, [w:] T. Jasudowicz i inni (red.), *Międzynarodowe prawo humanitarne we współczesnym świecie. Osiągnięcia i wyzwania*, Toruń 2007, s. 139-152).
 - Do zainteresowań skorelowanych z moją działalnością ekspercką zaliczyłbym instytucjonalne i proceduralne aspekty funkcjonowania Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, w tym zwłaszcza zagadnienie jego efektywności (zob. na ten temat: *Prace międzyrządowe nad długookresową reformą Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w latach 2009-2011*, w: M. Balcerzak, T. Jasudowicz, J. Kapelańska-Pręgowska (red.), *Europejska konwencja praw człowieka i jej system kontrolny – perspektywa systemowa i orzecznicza*, Toruń 2011, s. 275-299. Moje refleksje na ten temat miałem także okazję

przedstawiać w opublikowanych wystąpieniach konferencyjnych w języku angielskim (zob. załącznik nr 4, cz. I.E).

- Chcę ponadto odnotować, że jestem autorem wyboru dokumentów międzynarodowych pt. *Międzynarodowa ochrona praw człowieka* (Toruń 2007, ss. 500) oraz współautorem zbioru pt. *Wojna i pokój. Prawa człowieka w konfliktach zbrojnych. Zbiór materiałów* (Toruń 2008, udział procentowy: ok. 30%). Do dorobku badawczo-popularyzatorskiego zaliczam także współredakcję (z S. Sykuną) i autorstwo następujących haseł w „Leksykonie ochrony praw człowieka” (Warszawa 2010): *Afrykański Trybunał Sprawiedliwości i Praw Człowieka; Amerykańska konwencja praw człowieka; Dyskryminacja; Europejska karta społeczna; Europejska konwencja praw człowieka; Europejski Komitet Praw Społecznych; Europejski Trybunał Praw Człowieka; Handel ludźmi; Jurysdykcja państwa; Komitety traktatowe ONZ; Międzyamerykański Trybunał Praw Człowieka; Niepełnosprawność a prawa człowieka; Mniejszości i ich prawa; Niewolnictwo; Nullum crimen sine lege; Odpowiedzialność państwa; Pozbawienie wolności; Praca przymusowa; Prawa człowieka; Prawo do nauki; Prawo do skutecznego środka odwoławczego; Prawo do udziału w wyborach; Rada Europy; Rada Praw Człowieka ONZ; Różnorodność kulturowa a prawa człowieka; Specjalni sprawozdawcy ONZ; Terroryzm a prawa człowieka.*
- Odnośnie udziału w krajowych i międzynarodowych projektach badawczych, chcę wskazać na czynne uczestnictwo w projekcie finansowanym przez Komisję Europejską pt. *EU-China Human Rights Dialogue* (2008-2012), w którym rolę instytucji wiodącej pełni *Irish Centre for Human Rights*, a instytucji partnerskich – kilkanaście ośrodków naukowych z państw Unii Europejskiej w tym Zespół Badawczy „Dialog UE-Chiny” na WPiA UMK. W ramach tego projektu przygotowałem i przedstawiłem następujące opracowania w języku angielskim: *Sentencing and Community Correction with Particular Focus on Juvenile Offenders* [background paper] (18-19 października 2009 r., Pekin); *European Standards of Access to Information Held by Public Authorities: Recent Developments* [conference paper] (26-27 czerwca 2010 r., Madryd); *Electronic Monitoring as an Alternative to Imprisonment - Some Human Rights Aspects* [conference paper] (6-7 września 2011 r., Pekin); *Protecting the Rights of Migrant Workers* [conference report] (30-31 października 2012, National University of Ireland, Galway).

- Obecnie uczestniczę w projekcie badawczym pt. *Damages for the infringement of human rights*, prowadzonym w ramach *Akademii Prawa Porównawczego w Hadze* (2013-2014), pełniąc funkcję sprawozdawcy krajowego (*national rapporteur*). Raporty krajowe w ramach tego projektu zostaną przedstawione na Międzynarodowym Kongresie Akademii Prawa Porównawczego w Wiedniu w 2014 r. i opublikowane pod red. p. dr hab. Ewy Bagińskiej, prof. UG i UMK (pełniącej funkcję sprawozdawcy generalnego). Ponadto jestem także uczestnikiem projektu kierowanego przez p. dra hab. Romana Kwietnia, prof. UMCS, pt. *Status prawny państwa a systemowy charakter prawa międzynarodowego* (grant NCN). Udział polega na przygotowaniu opracowania dotyczącego wpływu odpowiedzialności międzynarodowej na systemowy charakter prawa międzynarodowego (2013-2014).
- W styczniu 2010 r. otrzymałem nagrodę Fundacji im. Manfreda Lachsa za książkę pt. „Zagadnienie precedensu w prawie międzynarodowym praw człowieka” (Toruń 2008).
- Po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych uczestniczyłem czynnie (tj. „z referatem”) w ok. 20 krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych (zob. załącznik nr 4, cz. IV).
- Od 2008 r. uczestniczę w Komitecie organizacyjnym „Warszawsko-toruńskiego kolokwium praw człowieka i międzynarodowego prawa humanitarnego”, organizowanego na Wydziale Prawa i Administracji UMK w 2008, 2010 i 2012 r. Kolokwia są organizowane we współpracy z Wydziałem Prawa i Administracji UKSW. Ponadto od 2006 r. współorganizuję coroczne sympozja *Human Rights and a Just Society*, które odbywają się na WPiA UMK we współpracy z *John Felice Rome Center, Loyola University Chicago*.
- Wykaz moich osiągnięć dydaktycznych i popularyzatorskich oraz doświadczeń eksperckich znajduje się w załączniku nr 4 do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego.

.....
dr Michał Balcerzak